

возможности внедрения адаптированной модульной программы "Креативное рукоделие". Рассмотрены возможные пути внедрения метода модульного обучения в трудовой подготовке учащихся младшего школьного возраста.

Ключевые слова: новейшие технологии, модульно-развивающее обучение, ученики младшего школьного возраста, модуль трудовых навыков, дополнительное профильное обучение.

E. N. Obratsova

TRAINING AND EDUCATION TECHNOLOGIES OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN

Summary

This article is devoted to the peculiarities of the advantage module and developmental education, the role of the teacher in the educational and practice activity by the module-profile using innovative educational technology. Implementation possibilities adapted modular program "Creative Needlework" are investigated in the article. The possible ways of implementing the method of modular training in labor education of pupils of primary school age are considered in the article.

Key words: latest technology, modular and developing education, pupils of primary school age, and the module of skills, additional specialized education

УДК 373.1

В. В. Примакова

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Статтю присвячено аналізу методологічного аспекту проблеми розвитку післядипломної освіти вчителів початкових класів у сучасному українському суспільстві: розглянуто суть методології, проаналізовано основні принципи й підходи, реалізація яких здатна забезпечити професійний розвиток і вдосконалення майстерності педагогів упродовж їх неперервної освіти. На основі аналізу сучасних тенденцій розвитку педагогічної думки окреслено перспективні напрями діяльності системи післядипломної освіти в Україні.

Ключові слова: післядипломна освіта; вчителі початкових класів; методологія; принципи й підходи; підвищення кваліфікації; неперервна освіта; перспективи розвитку.

Постановка проблеми. Тенденції, що останнім часом спостерігаються в Україні, значною мірою зумовлюють прискорення трансформаційних процесів, котрі відбуваються сьогодні в освітній галузі. Одним із пріоритетних напрямів сучасної державної освітньої політики є забезпечення ефективного розвитку й функціонування системи неперервної освіти. Післядипломна освіта як органічна її складова, покликана виконувати складні функції, сприяти реалізації важливих освітніх завдань, основними з яких є підвищення рівня професійної компетентності педагогів, їх фахового розвитку і зростання впродовж життя.

Аналіз останніх досліджень. Основні методологічні й теоретичні положення неперервної освіти визначали як вітчизняні, так й іноземні дослідники: В. Андрущенко, С. Вершловський, Р. Дейв, І. Зязюн, Н. Ничкало, М. Ноулз, О. Олійник, Р. Сміт, Є. Тонконога та ін. Різні аспекти розвитку базової професійної підготовки вчителів привертала увагу сучасних науковців. Серед них: О. Абдуліна, Ю. Козловський, В. Кузьменко, В. Луговий, Н. Слюсаренко, С. Шмалей та ін. Специфіку діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти висвітлено у працях А. Зубка, О. Дубасенюка, В. Майбороди, О. Пехоти, Н. Протасової. Таким чином, у сучасній педагогічній теорії і практиці накопичено досить ґрунтовний матеріал із різних аспектів розвитку та функціонування складових неперервної освіти. Однак у контексті мінливості сучасного освітнього простору та враховуючи специфіку роботи з молодшими школярами, вважаємо важливим розгляд методологічного аспекту проблеми розвитку післядипломної освіти вчителів початкових класів в українському суспільстві.

Мета статті: на основі аналізу тенденцій сучасного розвитку освіти, суспільства, окреслити й охарактеризувати основні принципи й педагогічні підходи, реалізація яких здатна забезпечити професійний розвиток і вдосконалення майстерності педагогів упродовж їх неперервної освіти.

Виклад основного матеріалу. Післядипломна освіта як невід’ємна складова неперервної,

має потужні можливості щодо підвищення професійного рівня педагогів, задоволення їх професійних потреб, опанування суміжної спеціальності тощо. Про це зазначено в Законі України "Про вищу освіту", де післядипломна освіта розглядається як "спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення й оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду" [1, с.2]. Згідно з положеннями статті 10 цього Закону, післядипломна освіта охоплює: "перепідготовку – отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду; спеціалізацію – набуття особою здатності виконувати окремі завдання та обов'язки, які мають особливості, у межах спеціальності; розширення профілю (підвищення кваліфікації) – набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки в межах спеціальності; стажування – набуття особою досвіду виконання завдань та обов'язків певної спеціальності" [там само]. Розглядаючи проблему розвитку післядипломної освіти вчителів початкових класів у сучасному українському суспільстві, ми будемо звертатись тією чи іншою мірою до кожної із зазначених підсистем. Однак, насамперед, нас буде цікавити підвищення кваліфікації фахівців, оскільки саме ця складова має потужні можливості для їх професійного розвитку та вдосконалення.

Підвищення кваліфікації вважається центральною ланкою сучасної післядипломної освіти. Це підтверджують положення Державної національної програми "Освіта" ("Україна XXI століття"), де її основними завданнями визначено необхідність задоволення інтересів громадян у постійному підвищенні професійного рівня відповідно до потреб ринку праці, здійснення соціального захисту; забезпечення потреби суспільства і держави у висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівцях [2].

Зазначені орієнтири для післядипломної освіти педагогічних кадрів було окреслено в період відродження й розбудови національної системи освіти в Україні, коли нового змісту набули ідеї гуманізації, людиноцентризму, піднесення освіти на якісно новий рівень, реалізацію яких в демократичному суспільстві мали забезпечити вчителі нового типу: компетентні, мобільні, творчі, з високим рівнем духовно-морального розвитку та загальнопедагогічної культури. Це стає однією з основних задач функціонування і сучасної системи підвищення кваліфікації вчителів.

Збільшення об'єму інформації, теоретичних знань про особливості розвитку післядипломної освіти вчителів початкових класів, що відбувається в Україні останнім часом, виникнення необхідності в їх синтезі та інтеграції потребують і розвитку методології процесу.

Визначаючи суть методології як базову основу пізнання і перетворення реальної дійсності, С. Гончаренко трактує її як "загальну систему теоретичних знань, які виконують роль провідних принципів наукового пізнання, шляхів та засобів реалізації наукового дослідження" [3, с.66].

У філософському енциклопедичному словнику зазначено, що "методологія становить сукупність підходів способів, методів, прийомів і процедур, що застосовуються в процесі наукового пізнання та практичної діяльності для досягнення наперед визначеної мети" [4, с.374]. У працях Ю.Козловського методологія трактується як галузь знання, яка вивчає засоби, передумови і принципи організації пізнавальної і перетворювальної діяльності [5, с.235]. Отже, досліджуючи історію, сучасний стан і перспективи розвитку післядипломної освіти вчителів початкових класів звернемося насамперед до визначення принципів і підходів, що актуалізують цей напрям педагогічної науки.

Розглядаючи зміни, що відбуваються в суспільстві як "результат дії системної, енергетичної, технологічної революцій і закону проектної діяльності суспільного інтелекту" [6, с.25], А. Субетто визначає сучасний етап життя суспільства як підготовчий при переході до інтелектуально-інноваційної цивілізації [6]. Абсолютно погоджуючись з Ю.Козловським у тому, що інтелект, позбавлений моральності й духовності, стає руйнівним і злочинним [5, с.155], розуміємо необхідність перегляду ідеологічних принципів, що впливають на сучасний розвиток освіти в Україні.

Основним критерієм суспільного прогресу С. Подмазін визначає пріоритет особистості, характеризуючи його як стан суспільства, коли особистість є метою суспільства, а діяльність всіх його ланок і складових забезпечує розкриття потенціалу особистості та її реалізацію в умовах життєтворчості. З цим критерієм, на думку науковця, тісно пов'язаний критерій рівня

гуманізації суспільства – рівень економічної, політичної й соціальної свободи особистості, рівень задоволення її матеріальних і духовних потреб, стан її фізичного, психічного і духовного здоров'я" [7]. Відтак більшість науковців (І. Бех, Г. Дмитренко, В. Кремінь, С. Подмазін та ін.) уважає, що провідною ідеологією державної політики взагалі, та освітньої галузі зокрема має стати людиноцентризм як принцип орієнтації на нову систему цінностей. У його основі – визнання особистості, з її унікальністю, здібностями, якостями, потребами, головною цінністю суспільства.

Детально дослідивши теоретико-методологічний аспект функціонування і розвитку післядипломної педагогічної освіти, А. Кузьмінський запропонував об'єднати основні його принципи за сутністю та характером прояву в дві групи: загальнометодологічні, властиві для всієї освітньої системи, та специфічно педагогічні. До загальнометодологічних вчений відносить принципи соціальної детермінованості, системності й комплексності, наступності й перспективності, науковості, прогностичності, культури відповідності, конкретно-історичного підходу [8]. Зазначена група принципів, що є важливою для реалізації та врахування в діяльності всіх ланок освітньої галузі, безперечно залишається актуальною й для розвитку сучасної післядипломної освіти вчителів, у тому числі початкових класів.

До групи специфічно педагогічних принципів А. Кузьмінський відносить принципи гуманізму, демократизму, іманентності розвитку, вільного розвитку особистості на основі його індивідуальних освітніх потреб, свободи вибору, актуалізації результатів цільового вдосконалення і професійної підготовки [там само]. З огляду на вищезазначене, взявши до уваги окреслений перелік вихідних положень, проаналізувавши їх основні характеристики й ознаки, врахувавши специфіку післядипломної освіти вчителів початкових класів, відносимо до принципів її розвитку на сучасному етапі такі: неперервності, гуманізму, демократизму, цілісності, людиноцентризму.

Сьогодні післядипломна освіта представлена досить широкою системою закладів, які пропонують очну, заочну, дистанційну та інші форми навчання. Та незалежно від форми підвищення кваліфікації вчителів початкових класів, їх діяльність має будуватися насамперед на засадах гуманізму, демократизму, людиноцентризму, що передбачає спрямування уваги на людину з урахуванням її інтересів, потреб, мотивів, надаючи їй певну свободу вибору, що водночас передбачає відповідальність за цей вибір.

Післядипломна освіта фахівців, у тому числі вчителів початкових класів, починається з моменту отримання випускником вищого навчального закладу диплому і триває впродовж його професійного життя. Основним принципом сучасної системи післядипломної освіти є неперервність, що забезпечує зростання рівня професійної компетентності фахівця протягом усієї його професійної діяльності з урахуванням набутого досвіду та особистісних змін, що відбуваються в процесі дорослішання людини. Неперервність підвищення кваліфікації фахівця спрямована як на послідовне удосконалення його професійних надбань, збагачення і оновлення наявного кола знань і умінь, так і на розвиток особистісних якостей, вдоволення індивідуальних освітніх потреб, забезпечення соціального захисту та повнішої самореалізації фахівця у процесі його професійної діяльності [9]. Отже, неперервність насамперед має забезпечувати наступність і системність у роботі всіх ланок освіти (допрофесійної, базової, післядипломної).

Реалізацію принципу цілісності в розвитку системи післядипломної освіти вчителів забезпечить узгоджена взаємодія її структурних складових на шкільному, районному (міському), обласному, державному рівнях за умови включення педагогів у самоосвітню діяльність. Однак варто відзначити, що саме комплексне застосування зазначених принципів дасть можливість якісно, на більш високому рівні підготувати вчителів початкових класів до виконання фахової діяльності, впливаючи на їх становлення та стимулюючи вдосконалення упродовж життя, задовольняючи їх особистісні і професійні потреби.

На розвиток змісту означеної системи впливають сучасний стан педагогічної науки, визначення професійних потреб вчителя, вимоги до його фахового, культурного, особистісного рівнів, вивчення і критичний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду, стратегічні напрями вдосконалення педагогічної освіти, основними з яких сьогодні є оптимізація теоретичної і практичної освіти; запровадження системи стандартів, критеріїв оцінки педагогічної діяльності; інноваційна підготовка фахівців та їх творчий розвиток. Післядипломна освіта вчителів

початкових класів має бути гнучкою, варіативною, швидко реагуючою на зміни, що постійно відбуваються в усіх сферах суспільного життя, зокрема в освітній галузі. Тому реалізація андрагогічного, інноваційного, особистісно-орієнтованого, синергетичного, компетентнісного, акмеологічного підходів до розвитку післядипломної освіти здатна, на нашу думку, забезпечити більш інтенсивне професійне зростання вчителів початкових класів.

Оскільки післядипломна педагогічна освіта розвивається під впливом наукових розробок тенденцій освіти дорослих, її ефективності сприятиме насамперед реалізація андрагогічного підходу до забезпечення підвищення кваліфікації фахівців (Л. Набока, О. Пехота, А. Старєва). Безперечно навчання дорослих має свою специфіку, її врахування, використання основних положень андрагогіки, відповідних моделей і технологій у післядипломній освіті дає можливість підвищити рівень професійного зростання вчителів початкових класів.

У контексті сучасного розвитку післядипломної освіти вчителів початкових класів обов'язковим вважаємо реалізацію інноваційного підходу, який визначають як здатність педагогів до творчого пошуку, до використання інновацій. Дослідники проблем педагогічної інноватики (О. Арламов, В. Журавльов, А. Ніколс та ін.) співвідносять поняття нового в педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове. Прикладом нового і прогресивного в сучасній післядипломній освіті є інформаційно-комунікативні технології. Це потужний ресурс для формування нового типу освітнього простору – Інтернет-простору, який дає змогу розвиватися таким формам освіти, як дистанційне навчання, віртуальні й корпоративні університети, транснаціональні навчальні центри тощо. Такий освітній простір розширює можливості для інтенсифікації неперервного професійного розвитку вчителів початкових класів за умови розвитку в них інформаційної культури, що трактується як інтелектуальна взаємодія, яка сприяє змінам умов діяльності в бік інтелектуального способу життя й переважання інтелектуальних інтересів [5].

Центральною ідеєю сучасної післядипломної освіти є розвиток вчителя як суб'єкта педагогічної діяльності впродовж усього професійного життя, що дає йому змогу реалізувати індивідуальну освітню програму становлення й саморозвитку. Отже, одним із основних підходів до розвитку сучасної післядипломної освіти вчителів початкових класів вважаємо особистісно-орієнтований (І. Бех, С. Подмазін, О. Савченко), що полягає в створенні умов для задоволення особистих професійних потреб фахівця, для самоініційованого і вмотивованого навчання, що сприяє професійному та загальнокультурному розвитку особистості та орієнтує вчителя на вдосконалення. Система післядипломної освіти забезпечує реалізацію підходу на трьох рівнях: індивідуальному, особистісному й суб'єктному, що пов'язано з формуванням та саморозвитком здібностей та особливостей пізнавальних процесів; ціннісних орієнтацій, особистих якостей, потрібних для здійснення професійної діяльності; потреби і здатності регулювати процес професійної стабільності та самореалізації [10].

Важливим теоретичним підґрунтям у підходах до визначення сучасних концепцій освітньої діяльності та її інституцій є філософія нестабільності І. Пригожина [11] та заснована на ній теорія самоорганізації складних систем – синергетика. На кожному етапі становлення і професійного зростання педагога, при визначенні основних умов, що має забезпечити післядипломна освіта вчителів початкових класів: підвищення рівня їхньої професійної компетентності, розвиток творчого потенціалу, збагачення пізнавальної, духовної сфери педагогів тощо, варто враховувати синергетичний підхід до розвитку системи в цілому та окремих її складових. Важливими можуть бути передбачення результатів і прогнозування перебігу певних процесів, учасники яких мають ознаки синергетичної системи. Тому, враховуючи їх можливості, можемо тією чи іншою мірою розраховувати на синергетичний ефект.

Реалізація компетентнісного підходу до післядипломної освіти вчителів початкових класів упливає на рівень їхньої готовності до виконання професійної діяльності, віддзеркалюючи ступінь відповідності професійним вимогам, які до них висуваються. Проблеми компетентнісного підходу розглядали П. Борисов, І. Зимня, Ю. Лебеденко та ін. Результатом його реалізації в післядипломній освіті є оновлення і розширення кола знань, оволодіння загальнопрофесійними вміннями і навичками, здатність творчо розв'язувати освітні проблеми, позбавлення психологічної інерції, набуття нових особистісних якостей, вдосконалення професійної майстерності.

Акмеологічний підхід до розвитку післядипломної освіти педагогів полягає в урахуванні факторів впливу на підвищення їх професійної майстерності (В. Воронцова, Л. Набока, Ю. Яковець та ін.). "Акме" - від грецьк. – найвищий ступінь, вершина, розквітла сила, вершина зрілості. Це поняття означає "бути у повному розквіті, на найвищому ступені розвитку" [10,40]. На саморозвиток і самореалізацію вчителів початкових класів впливають їх вік, стан здоров'я, особисті та професійні досягнення, моральні якості, прагнення успіху. А післядипломна педагогічна освіта надає можливості гнучкості та інтенсивності професійного розвитку, вдосконалення професійної майстерності, стимулює прагнення саморозвитку.

У цьому контексті важливою вважаємо думку про те, що в сучасних умовах розширення освітнього та інформаційного простору, поширення філософії глобального, планетарного світобачення особистісний розвиток педагога набуває пріоритетності над професійним, розвинений духовний світ фахівця стає основою його професійних досягнень [12].

Отже, аналіз наукових досліджень з окресленої проблеми дає підстави стверджувати, що післядипломна освіта має потужні можливості для професійного й особистісного зростання педагогів упродовж життя. Перспективними напрямками розвитку післядипломної освіти вчителів початкових класів вважаємо: надання можливостей становлення та якісного професійного розвитку фахівцям через узгоджену взаємодію всіх ланок системи неперервної освіти і складових післядипломної (у курсовий, міжкурсний періоди та впродовж самоосвіти); переорієнтацію методології розвитку й функціонування сучасної післядипломної освіти на особистісний розвиток і саморозвиток педагога; формування наукової картини світу й індивідуального стилю творчої діяльності педагогів на основі принципів людиноцентризму, демократизму, гуманізму, цілісності й неперервності; врахування педагогічних підходів до професійного розвитку вчителів початкових класів (андрагогічного, компетентнісного, особистісно-орієнтованого, інноваційного, інтегрованого, акмеологічного, синергетичного), реалізація яких у післядипломній освіті забезпечить якісну підготовку фахівців до виконання функціональних обов'язків у мінливому освітньому просторі. Безсумнівно, увага суспільства, держави, педагогів до післядипломної педагогічної освіти як обов'язкової умови професійного зростання вчителя початкових класів є явищем закономірним, оскільки розвиток цієї ланки неперервної освіти дасть можливість забезпечити сучасну освіту не тільки висококваліфікованими, а й висококультурними кадрами. Адже це є нагальною потребою сьогодення, тому вимагає уваги і потребує подальших досліджень.

Література

1. Закон України Про вищу освіту / Закон України // Освіта України. – 2002.-N17(26 лютого).
2. Державна національна програма "Освіта" [Текст]: Україна ХХІ століття. – Київ : Райдуга, 1994. – 62 с.
3. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – К.; Вінниця: ДОВ "Вінниця", 2008. – 278с.
4. Філософський енциклопедичний словник. – К. : Абрис, 2002. – 742 с.
5. Козловський Ю.М. Методологія та технологія наукової діяльності / Ю.М.Козловський // Методологія наукової діяльності: монографія [з грифом МОН за ред. Д.В.Чернілевського]. К.; Вінниця: АМСКП, 2010. – 165-249.
6. Субетто А.И. Квалитология образования / А.И.Субетто. – СПб., М. : ИЦПКПС, 2000. – 220 с.
7. Подмазін С.І. особистісно-орієнтована освіта (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. на здобуття наук.ступеня доктора філософ.наук: спец.09.00.03 "Соціальна філософія та філософія історії" / С.І.Подмазін. – Д., 2006. – 34с., С. 25
8. Кузьмінський А.І. Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні: дис. док. пед. наук: 13.00.04 / Анатолій Іванович Кузьмінський / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2003. – 433 с.
9. Зубко А. М. Організація навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів : монографія / А. М. Зубко. – Херсон : Айлант, 2006. – 124с.
10. Андрагогічні проблеми у підготовці викладачів для системи післядипломної освіти / О. М. Пехота, В. І. Пуцов, Л. Я. Набока, А. М. Старєва. – К.; Чернівці : Букрек, 2006. – 96 с.

11. Пригожин И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой / Илья Пригожин, Изабелла Стенгерс. – 2-е изд. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 310с.

12. Шляхи та проблеми входження освіти України в світовий освітянський простір / Зб. доповідей Міжнар. наук.-метод. конф.: У 2 т. – Вінниця: МОН України, АПН України, 1999. – Т. 1 – 293 с.; Т. 2. – 286 с.

В. В. Примакова

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ РАЗВИТИЯ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ОБРАЗОВАНИЯ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Резюме

Статья посвящена анализу методологического аспекта проблемы развития последипломного образования учителей начальных классов в современном украинском обществе: рассмотрена суть методологии, проанализированы основные принципы и подходы, реализация которых способна обеспечить профессиональное развитие и совершенствование мастерства педагогов на протяжении их непрерывного образования. На основе анализа современных тенденций развития педагогической мысли очерчены перспективные направления деятельности системы последипломного образования в Украине.

Ключевые слова: последипломное образование; учителя начальных классов; методология; принципы и подходы; повышение квалификации; непрерывное образование; перспективы развития.

V. V. Prymakova

METHODOLOGICAL ASPECTS OF PROBLEMS POSTGRADUATE EDUCATION PRIMARY SCHOOL TEACHER

Summary

The article deals with the methodological aspects of the problem of post-graduate education of primary school teachers in the Ukrainian society: the essence of refined methodology, analysis of the basic principles and approaches, the implementation of which is able to provide professional development and improvement of skills of teachers for their continuing education. Based on analysis of current trends in educational thought outlines promising directions of postgraduate education in Ukraine.

Key words: graduate education, primary school teachers, methodology, principles and approaches; training; continuing education; prospects.

УДК 37.061:821.161.2.373

Н. В. Гоголь

СИСТЕМА РОБОТИ НАД ОБРАЗОМ-ПЕРСОНАЖЕМ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сприймання художньої літератури - це складний інтелектуальний й емоційний процес, який визначається не тільки об'єктивними даними конкретного твору - ідейно-тематичним змістом, системою художніх образів, а й суб'єктивними, тобто психологічним складом, життєвим досвідом, потребами та інтересами учнів. У статті представлено систему роботи над образом-персонажем, визначено психологічні особливості сприймання художнього твору молодшими школярами, розкрито психолого-педагогічні основи аналізу художніх текстів на уроках читання.

Ключові слова: аналіз художнього твору, образ-персонаж, дійова особа, ставлення автора до героя.

Постановка проблеми. Найважливіше завдання початкової школи - навчити дітей вчитися, а це неможливо без уміння читати й працювати з книжкою. Сучасна методика класного читання базується на теоретичних положеннях, які розроблені такими науками, як літературознавство, психологія, педагогіка. Для правильної організації роботи над художнім текстом учителів необхідно врахувати не тільки його специфіку, а й психологічні основи процесу читання на різних етапах навчання, особливості сприймання й засвоєння тексту